

*Iwa Kuchciak**

ISTOTA I METODY PRZECIWDZIAŁANIA WYKORZYSTANIU RAJÓW PODATKOWYCH W POLSKICH WARUNKACH

1. WSTĘP

Prowadzenie każdego rodzaju działalności gospodarczej jest związane z koniecznością płacenia podatków. Są one elementem otoczenia publicznoprawnego, na które składają się wszystkie przepisy, regulujące stosunki rynkowe. Wpływy, pochodzące z podatków, zapewniają państwu materialne podstawy funkcjonowania i stanowią istotny instrument polityki gospodarczej.

Jednym z podatków, do zapłaty którego jest zobowiązane przedsiębiorstwo działające na rynku, jest podatek dochodowy od osób prawnych. Opodatkowanie dochodu firmy ma znaczący wpływ na podejmowane decyzje gospodarcze i uzyskiwane efekty ekonomiczne. Znajdują one odzwierciedlenie w stosowanej przez przedsiębiorstwo polityce podatkowej, mającej na celu optymalizację płatności podatkowych, polegającej na próbie zmniejszenia lub odroczenia płatności z tytułu podatków, przy wykorzystaniu obowiązujących przepisów podatkowych i luk w ustawodawstwach poszczególnych państw¹.

Zachodzący proces globalizacji gospodarki w zasadniczy sposób wpłynął na relacje zachodzące pomiędzy systemami podatkowymi, obowiązującymi w różnych krajach. Coraz więcej podmiotów gospodarczych prowadzi działalność na skalę międzynarodową, która umożliwia dokonywanie pewnych oszczędności podatkowych poprzez wyłączenie części osiągniętych dochodów spod krajowej jurysdykcji podatkowej.

Analiza współczesnych systemów podatkowych oraz zmian w nich zachodzących pozwala wyciągnąć wnioski, iż część państw wykorzystuje ten trend, zmierzający do minimalizacji obciążeń podatkowych, i celowo

* Mgr, doktorantka w Katedrze Finansów i Bankowości UŁ.

¹ J. Sobiech (red.), *Kapitałowe strategie przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Poznań 2002, s. 608–609.

wprowadza w swoich regulacjach prawnych rozwiązania, ułatwiające obniżanie zobowiązań podatkowych. Dzieje się tak przede wszystkim ze względu na chęć przyciągnięcia kapitału zagranicznego, który powoduje natychmiastowe zainteresowanie się takimi terytoriami przez banki, trusty i zakłady ubezpieczeniowe, a co za tym idzie dynamiczny rozwój gospodarki oraz stworzenie wielu nowych miejsc pracy².

Z punktu widzenia dążenia podmiotów gospodarczych do minimalizacji obciążeń podatkowych istotne znaczenie odgrywa możliwość wykorzystania obszarów o liberalnym prawie podatkowym. Ewolucja takich stref i obszarów wynika z zainteresowania podmiotów, funkcjonujących w krajach o relatywnie wysokich podatkach, które poszukują nowych metod i sposobów redukcji obciążeń podatkowych.

2. POJĘCIE I SPECYFIKA RAJÓW PODATKOWYCH

Oazy podatkowe nie są efektem procesu globalizacji gospodarki światowej. Ich korzenie sięgają VI w. p.n.e., kiedy to oazą podatkową była wyspa Rodos, a następnie Delos. Obszary, oferujące korzyści natury podatkowej, istniały także w średniowieczu, a ich przykładem były miasta hanzeatyckie. W VII w. rolę rajów podatkowych spełniały kolonie angielskie w Ameryce Północnej³.

Istotne znaczenie w rozwoju oaz odegrało zakończenie II wojny światowej, kiedy to powstało wiele odmiennych systemów podatkowych. Przedsiębiorstwa zaczęły je analizować pod kątem możliwości znalezienia korzystnych rozwiązań, pozwalających na zmniejszenie obciążeń fiskalnych.

Pojęcie raju podatkowego jest trudne do zdefiniowania. W języku angielskim używa się zamiennie m. in. takich terminów, jak *tax heaven*, *offshore center*, *offshore tax heaven*, *offshore jurisdiction*. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) stworzyła powszechnie używaną definicję obszaru o liberalnym prawie podatkowym, zgodnie z którą za raj podatkowy „uważa się obszar, w którym istniejący system prawny umożliwia podmiotom zagranicznym redukcję obciążeń podatkowych w ich macierzystym kraju”⁴.

W węższym znaczeniu rajem jest obszar, posiadający przede wszystkim niższe w porównaniu z innymi państwami stawki podatkowe. Natomiast w szerokim znaczeniu za oazę podatkową rozumie się terytorium, posiadające takie cechy charakterystyczne, jak:

² M. Wotava, *Podatkowe raje i usługi offshore*, Korona, Kraków 2000, s. 4–6.

³ A. Jakubowska, *Przedsięwzięcia offshore w aspekcie globalizacji gospodarki*, Materiały z V Konferencji Naukowej Młodych Ekonomistów, Szkoła Główna Handlowa, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.

⁴ E. Najlepszy, *Zarządzanie finansami międzynarodowymi*, PWE, Warszawa 2000, s. 482.

- bardzo niskie lub zerowe opodatkowanie bezpośrednio;
- liberalne prawo miejscowe, dotyczące zasad rejestrowania oraz prowadzenia działalności gospodarczej;
- stabilność polityczna i ekonomiczna regionu;
- istnienie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania;
- zastąpienie podatków procentowych podatkami zryczałtowanymi i opłatami;
- ścisłe przestrzeganie tajemnicy bankowej i przepisów, chroniących informacje dotyczących prowadzenia działalności;
- korzystne położenie terytorium oraz dobrze rozwinięta infrastruktura bankowa, transportowa i telekomunikacyjna;
- sprawnie funkcjonująca sieć firm, świadczących usługi z zakresu doradztwa, prawa i rachunkowości;
- brak restrykcji walutowych, polegających na rezygnacji z kontroli dewizowej;
- istnienie gwarancji prawnych na wypadek wywłaszczenia i nacjonalizacji;
- akceptacja statusu cudzoziemca;
- możliwość kupna nieruchomości i niskie koszty utrzymania⁵.

Patrząc z punktu widzenia podatników, nie ma zgodności co do sposobu uznania danego kraju za raj podatkowy. Oazą podatkową dla podatnika pewnego państwa może być obszar, na którym obciążenia podatkowe są niższe niż w jego ojczyźnie, mimo iż nie jest on powszechnie uznawany za raj podatkowy. Zatem to samo państwo dla podatników, pochodzących z innych krajów, będzie rajem podatkowym, a dla innych nie będzie ono atrakcyjne pod względem opodatkowania. Takim przykładem jest Luksemburg, gdzie obciążenia na jednego mieszkańca są uważane za jedno z najwyższych w Europie, a jest on uznany za raj podatkowy. Poza tym niektóre państwa stosują tzw. *two tax system*, polegający na stosowaniu wyższych obciążeń podatkowych w stosunku do obywateli tego kraju niż do obcokrajowców.

Zakwalifikowanie danego państwa jako raju podatkowego może nastąpić albo na mocy ustawy, jeżeli kraj nakłada podatki poniżej pewnej stawki bądź też poprzez potwierdzoną praktykę wykorzystywania ustawodawstwa podatkowego, obowiązującego w danym kraju, w celu uniknięcia płacenia podatku. Na mocy ustawy za raj podatkowy uznaje się państwo nakładające podatki poniżej pewnej stawki lub poprzez umieszczenie na liście oaz podatkowych. Dokonują tego zazwyczaj bogate państwa, które wypowiedziały wojnę unikaniu opodatkowania. Dużą wadą tych list jest ich subiektywizm i dlatego często listy oaz podatkowych, układane przez poszczególne państwa i ich organizacje, nie pokrywają się ze sobą.

⁵ G. Poleszczuk, *Raje podatkowe w ujęciu polskiego systemu prawa podatkowego*, Częstochowskie Wydawnictwo przy Wyższej Szkole Zarządzania, Częstochowa 2000, s. 8. Por. M. Wotava, *op. cit.*, s. 10.

Jedną z najpopularniejszych list jest czarna lista, opracowana przez OECD w czerwcu 2000 r., na której znalazło się 47 państw, podzielonych na dwie grupy. Pierwsza z nich obejmowała kraje i terytoria, w których cały system podatkowy jest szkodliwy dla innych państw, druga zaś kraje, zawierające w swoim ustawodawstwie niektóre z rozwiązań o działaniu szkodliwym dla innych systemów podatkowych. OECD ostrzegła znajdujące się na niej kraje, że jeżeli nie zmienią swojego postępowania, to zostaną nałożone na nie sankcje. Większość obszarów dostosowała się do zaleceń i po weryfikacji, dokonanej w kwietniu 2002 r. na liście pozostało jedynie 7 krajów, takich jak: Andora, Liberia, Lichtenstein, Monako, Nauru, Wyspy Marshalla i Vanuatu. Takie skrócenie listy zostało jednak poddane ostrej krytyce, gdyż nadal istnieje o wiele więcej obszarów o liberalnym prawie podatkowym niż tych ujętych przez OECD⁶.

W Polsce również istnieje lista oaz podatkowych. Została ona opracowana przez Ministra Finansów i jest obszerna, gdyż obejmuje ponad 50 państw i terytoriów, przez co budziła liczne kontrowersje. Listę krajów, stosujących szkodliwą konkurencję podatkową w zakresie transakcji, dotyczących usług administracyjnych i innych świadczeń o charakterze niematerialnym, oraz w zakresie usług finansowych, podano w *Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 11 grudnia 2000 roku w sprawie określenia krajów i terytoriów stosujących szkodliwą konkurencję podatkową* (DzU 2000, nr 115, poz. 1203), które weszło w życie z dniem 1 stycznia 2001 r.

Wymieniono w nim trzy grupy obszarów, których systemy podatkowe uznane są za konkurencyjnie szkodliwe:

- kraje i terytoria szkodliwe bez względu na rodzaj zawieranej transakcji;
- kraje i terytoria, w których szkodliwa konkurencja podatkowa dotyczy transakcji, związanych z usługami o charakterze administracyjnym oraz innych świadczeń o charakterze niematerialnym;
- kraje i terytoria, w których szkodliwa konkurencja podatkowa dotyczy transakcji, związanych z usługami o charakterze finansowym.

Kolejną kwestią, związaną z jurysdykcjami podatkowymi, jest ich klasyfikacja. Podziału oaz można dokonać w oparciu o szereg kryteriów. Typowym rajem podatkowym jest państwo, którego główne źródło dochodów budżetowych stanowią opłaty rejestracyjne, wnoszone przez zakładane w nim spółki. Do tej kategorii można zaliczyć wszystkie wyspy egzotyczne, np. Kajmany, Antyle Holenderskie, Bahama. Natomiast drugą kategorię oaz podatkowych stanowią państwa, które stosują zwolnienia od dochodu, uzyskanego na ich terytorium. Określane są one jako preferencyjne systemy podatkowe i można zaliczyć do nich także Polskę ze specjalnymi strefami ekonomicznymi⁷.

⁶ www.oecd.org stan na dzień 20.11.2004 r.

⁷ A. Michalski, *Business na Bahamach*, „Rzeczpospolita”, 27.12.1999.

Najczęściej spotykaną w literaturze klasyfikacją jest wyróżnienie rajów w rozumieniu ogólnym oraz specjalistycznym. Oazy podatkowe, funkcjonujące na zasadach ogólnych, oferują najszerszy zakres korzyści podatkowych i finansowych. W tej grupie w zależności od wysokości nakładanych podatków można wyróżnić państwa:

- nienakładające żadnych podatków – Kajmany, Nauru, Bermudy;
- nakładające niskie podatki – Andora, Wyspy Bahama⁸.

Wśród krajów nienakładających żadnych podatków można również wyodrębnić dwie grupy:

- państwa, nieopodatkowujące dochodu i majątku; kraje te nie nakładają podatków pośrednich i bezpośrednich ani na osoby fizyczne, ani na prawne, a ich budżet państwa opiera się na dochodach z cła, podatku od nieruchomości i różnego rodzaju opłat;

- państwa, stosujące zasadę terytorialności, polegającą na opodatkowaniu dochodów, pochodzących ze źródeł, znajdujących się na jego obszarze, przez co dochody, pochodzące z zagranicy, są zwolnione z opodatkowania; w ramach tej grupy należy wydzielić raje, które dają spółkom status podmiotu wyłączanego z opodatkowania, jeśli mają siedzibę na tym obszarze, ale działalność prowadzą poza nim, oraz raje, które wymagają, aby spółki nie miały siedziby na tym terenie i prowadziły działalność również poza nim⁹.

Oazy specjalistyczne charakteryzują się z kolei wysokimi obciążeniami podatkowymi, ale bardzo atrakcyjnymi obciążeniami fiskalnymi w stosunku do wybranych grup podatników lub gałęzi przemysłu.

Raje podatkowe można również podzielić na sześć grup:

- kraje, w których dochody, przyrost kapitału i majątku nie są opodatkowane, a prawo jest elastyczne i liberalne – Bahrajn, Vanuatu, Kajmany;

- państwa, które pobierają podatek według zasad terytorialnych, czyli ściągają podatek jedynie od działalności wewnątrz krajowej – Filipiny, Kostaryka, Haiti, Liberia, Panama;

- obszary o niskiej stopie opodatkowania – wyspy na kanale la Manche, Antyle Holenderskie;

- tereny, stosujące preferencje podatkowe dla wybranych przedsięwzięć – Anguilla, Jamajka, Gibraltar;

- kraje, praktykujące przywilej holdingowy, polegający na przejmowaniu udziałów w innych przedsiębiorstwach lub prowadzących działania administracyjne – Lichtenstein, Luksemburg, Singapur;

- terytoria preferencyjnie traktujące osoby fizyczne – Andora, Monako, Wyspy Bahama, Bermudy, Kajmany¹⁰.

⁸ A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2004, s. 196.

⁹ Por. T. Lipowski, *Raje podatkowe. Charakterystyka i sposoby wykorzystania*, ODDK, Gdańsk 2002, s. 10–15.

¹⁰ Zob. M. Zyniewicz, D. Załupka, *Luki podatkowe*, Netnet, Wrocław 1999, s. 28–29.

Uzupełniającego podziału rajów podatkowych można dokonać w oparciu o system podatkowy danego kraju:

- państwa, gdzie nie występuje obowiązek podatkowy wobec rezydentów lub gdzie nie są opodatkowane dochody – Andora;
- kraje, gdzie opodatkowaniu podlega dochód, uzyskany wyłącznie na własnym terytorium – Kostaryka;
- kraje, pobierające podatek wyłącznie od dochodów, osiągniętych za granicą – Monako lub państwa o niskim opodatkowaniu dochodów swych rezydentów – Jersey;
- kraje, na terenie których istnieją specyficzne ulgi i preferencje podatkowe w zależności od rodzaju prowadzonej działalności, typu podmiotu, istnienia przywileju holdingowego – Luksemburg;
- kraje, w których dochody osób fizycznych nie są w ogóle opodatkowane lub są opodatkowane bardzo nisko – Urugwaj, Irlandia¹¹.

Należy jeszcze rozróżnić raje podatkowe ze względu na ich położenie geograficzne:

- państwa i terytoria, niemające dostępu do morza – Andora, Luksemburg;
- państwa i terytoria nadbrzeżne – Liban, Liberia.
- państwa i terytoria wyspiarskie – Bahama, Bermudy, Cypr¹².

3. KRYTERIA WYBORU RAJU PODATKOWEGO

Każde przedsiębiorstwo, decydując się na założenie spółki *offshore*, bierze pod uwagę przy wyborze raju podatkowego przede wszystkim wysokość obciążeń podatkowych. Mając jednak do wyboru dwa obszary, na których opodatkowanie jest zbliżone, istotne znaczenie zaczynają odgrywać także inne cechy charakterystyczne regionu, każda bowiem z jurysdykcji, stanowiących *offshore*, oferuje odmienne warunki działania, wynikające z takich czynników, jak historia, podległość administracyjna, przepisy prawa, lokalizacja geograficzna, sytuacja polityczno-ekonomiczna czy system społeczny.

Do podstawowych kryteriów wyboru oazy podatkowej należy zaliczyć:

1. System podatkowy. Bardzo ważnym problemem międzynarodowym jest brak harmonizacji odnośnie do przepisów podatkowych w skali całego świata. Różnice te są podstawową przyczyną szukania oszczędności podatkowych przez przedsiębiorstwa i tym samym rozwoju *tax haven*. System podatkowy powinien być tak skonstruowany, aby nie zakłócał alokacji zasobów, zapewniał stały i optymalny poziom przychodów dla sfinansowania dóbr i usług publicznych, był zrozumiały dla podatnika oraz prawidłowo reagował na zmieniającą się sytuację gospodarczą¹³.

¹¹ M. Wotava, *op. cit.*, s. 12.

¹² G. Poleszczuk, *op. cit.*, s. 9–10.

¹³ A. Białkowska-Gużyńska, *Haracz czy podatek*, „Businessman Magazine”, 2.07.2001.

Istotną kwestią, związaną z systemem podatkowym, jest zawieranie przez państwa umów o unikaniu podwójnego opodatkowania. Mają one na celu ułatwienie podatnikowi prowadzenia działalności międzynarodowej, w sytuacji kiedy podlega on odpowiedzialności podatkowej w obu krajach. Umowy te umożliwiają pobieranie podatku jedynie w jednym z nich, zwykle u źródła, czyli za granicą, nie powinny one jednak ułatwiać unikania lub uchylania się od opodatkowania. Istotne znaczenie w tych umowach ma pojęcie rezydenta, gdyż określa grupę podmiotów, które mogą skorzystać z postanowień umowy. Opierają się one na opracowanym przez OECD, i co pewien czas nowelizowanym, wzorcu o nazwie Model Convention for Avoidance of Double Taxation with Respect to Taxes on Income and on Capital. Polska do tej pory podpisała już kilkadziesiąt takich umów z różnymi państwami¹⁴.

Niektóre państwa oferują zagranicznym inwestorom także tzw. „wakacje podatkowe”. Polegają one na wyznaczeniu okresu, przez który dochody uzyskiwane z nowo prowadzonej działalności są zwolnione z płacenia podatku.

2. Stabilizację polityczną i gospodarczą. Istotne znaczenie przy dokonywaniu inwestycji zagranicznych ma ryzyko wybuchu wojny, nacjonalizacji, wyłączenia, nadejścia jakiegoś kataklizmu lub krachu gospodarki wybranego kraju. Niezwykle ważna jest jego struktura polityczna, system sprawowania władzy, system prawny, prowadzona polityka gospodarcza, istnienie organizacji terrorystycznych oraz kultura społeczeństwa.

3. System bankowy. Sprawnie działający system bankowy jest zaletą rajy podatkowego. Sprawą bezpośrednio związaną z systemem bankowym jest pojęcie tajemnicy bankowej. Gwarantuje ona nieudzielanie informacji w ramach podatkowych na temat klientów i dokonywanych przez nich operacji finansowych. Wymóg anonimowości dotyczy także źródeł pochodzenia środków finansowych, lokowanych w banku¹⁵.

Istotne znaczenie przy podejmowaniu decyzji o wyborze obszaru o liberalnym prawie podatkowym ma także:

- istnienie strefy wolnego handlu – są to obszary celne, na których zlikwidowano opłaty celne i inne restrykcje w zakresie handlu towarami pochodzącymi z tych obszarów;
- funkcjonowanie kontroli dewizowej – ogranicza ona możliwość dokonywania swobodnej wymiany i transferów środków pieniężnych;
- wysokość inflacji – im wyższa inflacja, tym większe trudności w prowadzeniu działalności gospodarczej;
- położenie geograficzne regionu – w obecnych czasach kryterium to odgrywa mniejszą rolę ze względu na istnienie łatwej i szybkiej komunikacji pomiędzy poszczególnymi regionami świata¹⁶.

¹⁴ T. Lipowski, *Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania*, Lex, Sopot 1999, s. 68–74.

¹⁵ J. K. Solarz, *Międzynarodowe systemy finansowe*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Zarządzanie i Finanse, Warszawa 2001, s. 88–91.

¹⁶ J. Głuchowski, *Oazy podatkowe*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1996, s. 15.

4. ZAKŁADANIE I FUNKCJONOWANIE SPÓŁEK OFFSHORE

Offshore jest to potoczne, pochodzące z języka angielskiego określenie firmy, zarejestrowanej w obcym dla zakładającej ją osoby systemie prawnym. Spółki takie korzystają ze specjalnych udogodnień finansowych i administracyjnych, oferowanych przez ten system. Najczęściej udogodnienia te są zwolnieniami podatkowymi albo gwarancją, że nikt niepowołany nie dowie się, kto sprawuje kontrolę nad przedsiębiorstwem i jaki rodzaj działalności ono prowadzi¹⁷.

W rajach podatkowych działalność podejmują nie tylko instytucje finansowe, ale wszyscy przedsiębiorcy, działający w rozmaitych branżach gospodarki, w tym w sektorze nowoczesnych technologii. Dogodne warunki przeprowadzania operacji wykorzystują przedsiębiorstwa handlowe i usługowe, jak również podmioty, zajmujące się produkcją¹⁸.

Założenie spółki *offshore* nie jest skomplikowane, gdyż w Polsce istnieje wiele kancelarii, firm doradczych i konsultingowych, które doradzają swoim klientom, jak najefektywniej wykorzystać możliwości ulg podatkowych, oferowanych przez konkretne oazy podatkowe. Zespoły tych firm składają się ze specjalistów w zakresie księgowości, podatków, prawa i ekonomii. Opracowują oni plan maksymalizacji zysków klienta z wykorzystaniem rajów podatkowych. Następnie oferują konkretne rozwiązanie, które jest w całości zgodne z przepisami prawa.

Niekiedy nie trzeba nawet posiadać biur w raju podatkowym, ażeby skorzystać z jego ulg podatkowych. Wystarczy jedynie zarejestrować tam formalnie spółkę, a wyspecjalizowane spółki doradcze oferują usługę „udostępnienia adresu”, która polega na odpłatnej rejestracji adresu spółki *offshore* w dowolnym kraju, a także na odbiorze i dostarczaniu korespondencji tej spółki¹⁹.

Należy jednak zwrócić uwagę, iż założenie spółki *offshore* opłaca się tylko przy dużych dochodach. Wówczas zwracają się koszty, ponoszone na rejestrację i utrzymanie spółki w raju podatkowym. Koszty usługi założenia spółki *offshore* są zróżnicowane i wahają się od 1000 USD do 3000 USD w zależności od kraju rejestracji i rodzaju spółki. Pobierane są również opłaty za wszystkie dodatkowe usługi, a państwo, w którym zarejestrowana jest spółka, nakłada roczne opłaty w różnej wysokości.

Najważniejsze warunki tworzenia i działania spółki *offshore* na terytoriach, uznanych przez OECD za raje podatkowe, zaprezentowano w tabeli 1.

¹⁷ A. Michalski, *Bussiness na Bahamach*, „Rzeczpospolita”, 27.12.1999.

¹⁸ M. Wotava, *op. cit.*, s. 20–22.

¹⁹ K. Olbrycht, *Raje podatkowe, cz. 1*, „Linia Otwocka”, 8.03.2002.

Tabela 1. Warunki rejestracji i działania spółek *offshore* w wybranych rajach podatkowych

Wyszczególnienie	Andora	Liberia	Lichtenstein	Wyspy Marshalla	Monako	Nauru	Vanuatu
1	2	3	4	5	6	7	8
Ustawodawstwo	The Corporation Act 1983	The Business Corporation Act 1976	Prawo o osobach fizycznych i spółkach 1980	Business Corporation Act 1990	Commercial Code 1993	Prawo o spółkach 1972 r.	Prawo o spółkach 1992 r.
Rodzaj prowadzonej działalności	podjęcie działalności wymaga uzyskania licencji od rządu	dowolna działalność zgodna z prawem	Dowolna działalność nie związana z bankowością i ubezpieczeniami	dowolna działalność zgodna z prawem	podjęcie działalności wymaga uzyskania licencji od rządu	dowolna działalność zgodna z prawem	dowolna działalność nie powiązana z bankowością i ubezpieczeniami
Nazwa spółki	dowolna zakończona SL	dowolna z wyjątkiem nazw wymagających licencji, zakończona Limited, Corporation, Incorporation lub skrótami	Dowolna z wyjątkiem nazw sugerujących związek z rządem	dowolna nie będąca w użyciu, Limited, Ltd, Incorporated, Inc	dowolna z wyjątkiem nazw sugerujących związek z rządem	Zakończona Corporated, Corp, Incorporated, Inc	dowolna z wyjątkiem nazw wymagających licencji, zakończona Limited, Corporation, Incorporation lub skrótami
Wymagany kapitał udziałowy	Spółka Societat Limitated – 6000 EUR, spółka Societat anonima – 30 000 EUR	brak wymagań	spółka akcyjna – 50 000 CHF zakład – 30 000 CHF	brak wymagań	Spółka Societat anonima – 150 000 EUR, spółka zagraniczna – brak	spółka holdingowa – 100 SA, spółka kapitałowa 1000 SA	10 000 USD
Udziały	dozwolone akcje na okaziciela	dozwolone akcje na okaziciela	dozwolone akcje na okaziciela	akcje na okaziciela także bez wartości nominalnej	dozwolone akcje na okaziciela	dozwolone akcje na okaziciela	dozwolone akcje na okaziciela

Tabela 1 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8
Minimalna liczba udziałowców	2	1	1	brak wymagań	SA – 2, spółka zagraniczna – brak wymagań	spółka holdingowa – 1, spółka kapitałowa – 2	1
Minimalna liczba członków zarządu	2	3	1	brak wymagań	SA – 2, spółka zagraniczna – brak wymagań	spółka holdingowa – 1, spółka kapitałowa – 2	1
Reprezentacja spółki w raju podatkowym	niewymagana	niewymagana	wymagana	niewymagana	wymagana	niewymagana	wymagana
Umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania	brak umów	z Niemcami i Szwecją	z Austrią	brak umów	brak umów	brak umów	brak umów
Kontrola dewizowa	brak	brak	brak	brak	brak	brak	brak
Opodatkowanie przedsiębiorstw	brak opodatkowania	brak opodatkowania	brak opodatkowania	brak opodatkowania	podatek dochodowy 33,33%, ale istnieje wiele możliwości jego obniżenia nawet do 0%	brak opodatkowania	brak opodatkowania przez 20 lat od założenia spółki
Opłata rządowa	SL opłata założycielska – 463 EUR, SA opłata założycielska 1000 EUR, opłata licencyjna 670 EUR	150 USD	dla spółek krajowych min podatki – 1000 CHF, opłata skarbową przy tworzeniu spółki min 200 CHF, a max 3%	150 USD	brak	brak	150 USD opłata założycielska, 300 USD opłata roczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie M. Wotava, *Podatkowe raje i usługi offshore*, Korona, Kraków 2000, s. 235–307 oraz stron internetowych: www.lowtax.net, www.atrium-incorporators.com/, www.goccp.com/, www.ICLS.com, www.ebusiness-incorporated.com/, www.sovereignngroup.com/, www.bbp-net.com/, www.isl-world.com/, www.offshoresimple.com/ stan na 10.12.2004 r.

5. MECHANIZM WYKORZYSTANIA RAJÓW PODATKOWYCH

Podmioty gospodarcze, uczestniczące w międzynarodowym obrocie towarami i usługami, starają się wykorzystać obszary o liberalnym prawie podatkowym do zmniejszenia ciążących na nich obowiązków fiskalnych. Istnieje wiele metod wykorzystania rajów podatkowych w takim celu i są one, co pewien czas, modyfikowane w zależności od zmieniającej się sytuacji i potrzeb.

Pierwsza z tych metod polega na wykorzystaniu cen transferowych. Przedsiębiorstwo macierzyste, jako eksporter, nie wysyła towaru bezpośrednio do importera, ale sprzedaje go spółce z siedzibą w raju podatkowym. Płaci ona za towar cenę transferową niższą od ceny faktycznie oferowanej i płaconej przez finalnego nabywcę. Następnie spółka z oazy podatkowej odsprzedaje ten towar finalnemu nabywcy, po wcześniej uzgodnionej cenie wyższej od ceny transferowej, zapłaconej firmie macierzystej²⁰.

W wyniku takiej operacji spółka macierzysta osiąga zysk niższy niż spółka z siedzibą w raju podatkowym, przez co ponosi niższe zobowiązanie podatkowe. Natomiast spółka z oazy podatkowej albo w ogóle nie płaci podatku, albo płaci je w bardzo małym wymiarze.

Druga możliwość skorzystania z przywilejów podatkowych, oferowanych przez *tax haven*, polega na zwiększaniu kosztów przedsiębiorstwa macierzystego poprzez zakup usług, oferowanych przez spółkę z siedzibą w raju podatkowym. Najczęściej kupowane są usługi dotyczące zarządzania, udzielenia licencji, działalności marketingowej oraz ubezpieczeniowej.

Wzrost kosztów powoduje obniżanie się podstawy opodatkowania przedsiębiorstwa, działającego w państwie o wysokich podatkach. Natomiast przychody za świadczone usługi stanowią wprawdzie przychód spółki z oazy podatkowej, ale ze względu na specyfikę terytorium, na którym działa, albo jest ona zwolniona z płacenia podatku dochodowego, albo opłaca go na preferencyjnych warunkach²¹.

Trzecia metoda jest tymczasowa. Jej istotą jest czasowy transfer dochodów do raju podatkowego poprzez przeniesienie tam działalności. Dzięki temu spółka macierzysta nie płaci podatków, gdyż nie prowadzi działalności, czyli nie osiąga przychodów ze sprzedaży. Jednocześnie spółka z oazy podatkowej również nie ponosi obciążeń podatkowych. Dzieje się tak do momentu, gdy spółka macierzysta zdecyduje się na wykorzystanie zysków spółki nowo założonej. Wówczas dochody te są opodatkowane według rodzimych stawek, a jedynie moment płatności podatku jest odroczony, co daje oszczędność²².

²⁰ P. Kabalski, *Rachunkowość w zarządzaniu cenami transferowymi*, ODiDK, Gdańsk 2001, s. 14–19.

²¹ E. Najlepszy, *op. cit.*, s. 484–486.

²² J. Sobiech (red.), *op. cit.*, s. 610–611.

Bardzo popularną praktyką w zmniejszaniu obciążeń podatkowych jest wykorzystanie umów o unikaniu podwójnego opodatkowania poprzez nabywanie korzyści umownych (*treaty shopping*). Polega to na założeniu przez osobę, niebędącą obywatelem ani rezydentem państwa, będącego stroną w umowie o unikaniu podwójnego opodatkowania, spółki na jego terytorium, dzięki czemu osiąga korzyści, płynące z takiej umowy.

Istnieją dwa rodzaje *treaty shopping*: bezpośredni i pośredni. Pierwszy z nich opiera się na założeniu spółki holdingowej w kraju, będącym stroną umowy o zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu, oraz spółki podległej w kraju, będącym drugą stroną takiej umowy, i dokonywaniu operacji gospodarczych. W ich wyniku na mocy umowy spółka podległa i macierzysta nie płaci podatku. Ma miejsce nieopodatkowany transfer kapitału i kumulacja zysku, niepodlegająca opodatkowaniu.

Nabycie umownych korzyści w sposób pośredni wymaga dodatkowo umiejętnego sterowania kosztami i przychodami podmiotu zależnego, przy jednoczesnym wykorzystaniu umów i przepisów miejscowego prawa i prawa siedziby spółki macierzystej do osiągnięcia w niej zysku wolnego od podatku. Najczęściej w tym celu wykorzystywane są umowy kredytowe, pożyczki i ich cesje między podmiotami powiązanymi, czego efektem jest uzyskanie odsetek, wolnych od podatku²³.

Kolejnym sposobem wykorzystania rajów podatkowych jest założenie tzw. spółki rotacyjnej. Spełnia ona jedynie podstawowe wymogi prawne, związane z jej istnieniem, czyli jest typową spółką, istniejącą jedynie na papierze. Jej udziały mogą należeć w całości lub w części do założyciela, którym może być osoba fizyczna lub prawna, dochody zaś takiej spółki są opodatkowane jedynie w oazie podatkowej²⁴.

6. OGRANICZENIA MOŻLIWOŚCI WYKORZYSTANIA OAZ PODATKOWYCH W POLSKIM USTAWODAWSTWIE

Pierwszą barierą, czekającą na podmiot krajowy, który pragnie skorzystać z zalet kraju, oferującego preferencje podatkowe, i zredukować swoje obciążenia względem fiskusa, są przepisy prawa podatkowego. Stosowane ograniczenia zawarte są w *Ustawie z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych* (tekst jednolity: DzU 2000, nr 54, poz. 654 z późniejszymi zmianami).

Podstawowe znaczenie dla określenia wysokości obciążeń podatkowych ma ustalenie, czy podmiot gospodarczy podlega w Polsce nieograniczonemu

²³ G. Poleszczuk, *op. cit.*, s. 14–18.

²⁴ T. Lipowski, *Raje podatkowe...*, s. 162.

czy też ograniczonemu obowiązkowi podatkowemu. Stanowią o tym przepisy art. 3 ustawy, które nakładają na podatników, posiadających siedzibę lub zarząd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obowiązek odprowadzenia podatku od całości swoich dochodów, bez względu na miejsce ich osiągania, natomiast pozostałych podatników obciążają obowiązkiem podatkowym tylko od dochodów, które osiągają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²⁵.

Należy podkreślić, że podatnicy, podlegający w Polsce nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu, są obowiązani opłacać podatek dochodowy od wszystkich swoich dochodów, niezależnie od miejsca ich uzyskania. W celu przedstawienia zasad ustalania zobowiązań podatkowych należy odwołać się również do zawartych przez Polskę umów międzynarodowych w sprawie unikania podwójnego opodatkowania.

Instytucja ograniczonego obowiązku podatkowego polega z kolei na tym, że dane państwo nakłada podatek na dochody uzyskane na jego terytorium przez podatników, niepodlegających w nim nieograniczonemu obowiązkowi podatkowemu. Ponieważ ten instrument fiskalny jest stosowany nie tylko przez Polskę, ale również inne państwa – polski inwestor powinien liczyć się z roszczeniami podatkowymi państw, na terytorium których prowadzi swoją działalność gospodarczą. Roszczenia te dotyczą wyłącznie tych dochodów, które są uzyskane na terytorium państwa, nakładającego ograniczony obowiązek podatkowy. Podlegają one – podobnie jak roszczenia państwa rezydencji podatnika – ograniczeniom, wynikającym z zawartych umów międzynarodowych.

Istotne znaczenie w ograniczeniu możliwości wykorzystania oaz podatkowych mają także postanowienia art. 9a ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych. Zgodnie z nimi, obowiązek sporządzania szczegółowej dokumentacji spoczywa na dwóch grupach podmiotów. Pierwsza z nich obejmuje:

- podmioty powiązane pośrednio lub bezpośrednio funkcjami zarządzania lub kontroli albo kapitałowo – w relacjach: podmiot krajowy – podmiot zagraniczny, podmiot zagraniczny – podmiot krajowy, bądź w sytuacji gdy te same osoby prawne lub fizyczne pełnią swe funkcje jednocześnie w podmiocie krajowym i zagranicznym (bądź też posiadają udział w ich kapitale) – działających na skalę międzynarodową;

- podmioty krajowe o powiązaniach o charakterze rodzinnym, kapitałowym, majątkowym lub wynikającym ze stosunku pracy, z których jednemu z podmiotów przysługują ulgi w podatku dochodowym lub też kontrahentem jest osoba fizyczna, korzystająca ze zryczałtowanych form opodatkowania podatkiem dochodowym w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą (ryczałt ewidencjonowany czy karta podatkowa);

²⁵ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (tekst jednolity: DzU 2000, nr 54, poz. 654 z późniejszymi zmianami), art. 3.

- podmioty krajowe, które pozostają w związku gospodarczym, co zachodzi w przypadkach, gdy podmioty te układają swoje wzajemne stosunki na warunkach odbiegających od warunków, jakie stosują wobec podmiotów, z którymi nie pozostają w takim związku, bądź jakie stosują między sobą podmioty niezależne, w szczególności gdy między tymi podmiotami krajowymi zawarta jest umowa spółki cywilnej, spółki jawnej, spółki komandytowej, wspólnego przedsięwzięcia, wspólnego użytkowania rzeczy lub praw oraz umowa kooperacyjna²⁶.

Obowiązek sporządzenia szczególnej dokumentacji podatkowej nie dotyczy każdej transakcji. Bierze się pod uwagę łączną kwotę (lub jej równowartość), wynikającą z umowy, lub rzeczywiście zapłaconą w roku podatkowym, łączną kwotę wymagalnych w roku podatkowym świadczeń, jeżeli przekraczają one równowartość:

- 100 000 EUR – jeżeli wartość transakcji nie przekracza 20% kapitału zakładowego;
- 30 000 EUR – w przypadku świadczenia usług, sprzedaży lub udostępnienia wartości niematerialnych i prawnych;
- 50 000 EUR – w pozostałych przypadkach²⁷.

Druga grupa podmiotów, które są zobowiązane do sporządzania dokumentacji, obejmuje podatników dokonujących transakcji, w związku z którymi zapłata należności odbywa się bezpośrednio lub pośrednio na rzecz podmiotu, mającego miejsce zamieszkania, siedzibę lub zarząd na terytorium lub w kraju stosującym szkodliwą konkurencję podatkową (raj podatkowy) – jeżeli łączna kwota (lub jej równowartość), wynikająca z umowy, lub rzeczywiście zapłaconą w roku podatkowym, łączna kwota wymagalnych w roku podatkowym świadczeń przekracza równowartość 20 000 EUR²⁸.

Podatnicy, dokonujący transakcji z podmiotami powiązanymi i podmiotami z rajów podatkowych, są obowiązani do sporządzenia dokumentacji podatkowej takiej transakcji, obejmującej:

- określenie funkcji, jakie spełniać będą podmioty uczestniczące w transakcji;
- wyznaczenie wszystkich przewidywanych kosztów, związanych z transakcją oraz formę i termin zapłaty;
- metodę i sposób kalkulacji zysków oraz określenie ceny przedmiotu transakcji;
- strategię gospodarczą;
- wskazanie innych czynników – w przypadku gdy w celu określenia wartości przedmiotu transakcji przez podmioty, uczestniczące w transakcji, uwzględnione zostały te inne czynniki;

²⁶ www.biznespartner.pl/ stan na dzień 15.12.2004 r.

²⁷ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku..., art. 9a.

²⁸ K. Tomaszewski, *Raje spoza resortowej listy*, „Prawo i Gospodarka”, 9–10.06.2001.

• przedstawienie oczekiwanych przez podmiot, obowiązany do sporządzenia dokumentacji, korzyści, związanych z uzyskaniem świadczeń – w przypadku umów, dotyczących świadczeń o charakterze niematerialnym²⁹.

Jeżeli organy podatkowe lub organy kontroli skarbowej określą dochód podatnika w wysokości wyższej niż zadeklarowana przez podatnika w związku z dokonaniem takiej transakcji i podatnik nie przedstawi tym organom, wymaganej przez przepisy, szczególnej dokumentacji podatkowej – różnica między dochodem zadeklarowanym przez podatnika a określonym przez te organy opodatkowana zostanie stawką 50%. Jeżeli jednak przedstawi taką dokumentację, to różnica w postaci dookreślonego dochodu zostanie opodatkowana podstawową stawką podatkową 28%.

W przypadku wystąpienia konieczności doszacowania dochodu, organ podatkowy zastosuje jedną z metod określonych w *Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 10 października 1997 r. w sprawie sposobu i trybu określania dochodów podatników w drodze oszacowania cen w transakcjach dokonywanych przez tych podatników* (DzU 1997, nr 128, poz. 833), tj.:

- metodę porównywalnej ceny niekontrolowanej;
- metodę ceny odsprzedaży;
- metodę rozsądnej marży „koszt plus”;
- metodę zysku transakcyjnego³⁰.

Istotne znaczenie w ograniczaniu możliwości zmniejszenia obciążeń podatkowych, poprzez wykorzystanie rajów podatkowych, odgrywa prawo dewizowe. Kontrola dewizowa ma charakter ściśle reglamentacyjny i sprzyja uszczelnieniu krajowego systemu podatkowego.

Zgodnie z przepisami nowego prawa dewizowego z 18 grudnia 1998 r. (DzU 1998, nr 160, poz. 1063), obywatele kraju mogą dokonywać inwestycji bezpośrednich, czyli np. zakładać lub być współnikami spółek zagranicznych, jednak tylko takich, które mają siedzibę w krajach OECD lub podpisały z Polską umowę o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji.

Jeżeli polski przedsiębiorca chce założyć spółkę *offshore* na terytorium, niespełniającym żadnego z tych kryteriów, to musi wystąpić do Narodowego Banku Polskiego o uzyskanie zezwolenia dewizowego. Konieczność uzyskania zezwolenia ma zapewnić, przynajmniej w założeniu, całkowitą kontrolę dewizową ze strony państwa nad działalnością polskich rezydentów za granicą. Decyzja o odmowie udzielenia zezwolenia jest decyzją wyłącznie uznaniową i nie ma możliwości odwołania się od niej.

W rzeczywistości istnieje możliwość obejścia tego przepisu, poprzez założenie spółki w państwie spełniającym warunki, zawarte w ustawodawstwie,

²⁹ Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku..., art. 9a.

³⁰ S. Sojak, *Ceny transferowe. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1997, s. 72–105.

i działając tam, dopiero otworzyć kolejną spółkę w wybranym rajach podatkowym. W wyniku tego kontrola NBP w tej dziedzinie straciła praktycznie na znaczeniu³¹.

Ponad krajowym prawem podatkowym znajduje się prawo międzynarodowe, które poprzez dyrektywy i umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania może mniej lub bardziej zmieniać wewnętrzny system podatkowy. Umowy międzynarodowe po ratyfikacji stają się powszechnie obowiązującym prawem, mogą zatem powodować zmianę istniejących przepisów podatkowych.

W przypadku umów o zapobieganiu podwójnemu opodatkowaniu duże znaczenie ma art. 9 Modelowej Konwencji OECD. Wprowadza on zasadę *arm's length*, zwaną zasadą wolnej konkurencji lub wyciągniętych ramion. Zgodnie z nią, stosunki pomiędzy podmiotami powinny opierać się na regułach wolnego rynku. Jeżeli zatem jedno z przedsiębiorstw narzuca warunki, odbiegające od wolnorynkowych, przez co drugie wykazuje niższe dochody niż rzeczywiście osiągnięte, administracja podatkowa ma prawo do oszacowania przerzuczonego dochodu i jego opodatkowania³².

Na zakończenie rozważań, dotyczących ustawodawstwa antyrajowego, należy wspomnieć o uregulowaniach prawnych, zawartych w dyrektywach prawa wspólnotowego.

Tymi aktami prawnymi są:

- *Dyrektywa Rady nr 90/434 z 23 lipca 1990 r. (wiążąca) o wspólnym systemie podatkowym dla fuzji, podziałów, wniesienia majątku i zmiany udziałów w odniesieniu do spółek różnych państw członkowskich*; jej zadaniem było wprowadzenie wspólnego systemu podatkowego w celu ułatwienia działalności międzynarodowej;

- *Dyrektywa Rady nr 90/435 z 23 lipca 1990 r. (wiążąca) o wspólnym systemie podatkowych w odniesieniu do spółek-matek i spółek-córek różnych państw członkowskich*; pozwoliła ona na zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw Wspólnoty Europejskiej w międzynarodowej wymianie towarów i usług;

- *Konwencja nr 90/436 EEC w sprawie eliminowania podwójnego opodatkowania w przypadku korekty zysków przedsiębiorstw powiązanych*³³.

³¹ Ustawa prawo dewizowe z dnia 18 grudnia 1998 r., DzU 1998, nr 160, poz. 1063.

³² D. Baćkowski, *Ceny transferowe – istota i metody kontroli przez administrację podatkową*, „Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce” 1999, t. 50, s. 12–13.

³³ B. Brzeziński, J. Głuchowski, C. Kosikowski, *Harmonizacja prawa podatkowego Unii Europejskiej i Polski*, PWE, Warszawa 1998, s. 39–45.

7. PODSUMOWANIE

Raj podatkowy jest to obszar charakteryzujący się niższymi obciążeniami podatkowymi w porównaniu do innych państw. Ze względu na ogromną różnorodność rozwiązań prawnych, obowiązujących na terytoriach oaz podatkowych, można wyróżnić wiele ich rodzajów i dokonać różnych klasyfikacji.

Obszary o liberalnym prawie podatkowym wykorzystywane są w celu zminimalizowania dochodów, osiąganych przez jeden podmiot gospodarczy, poprzez skumulowanie ich w innym podmiocie gospodarczym, mającym siedzibę na terytorium *tax heaven*, gdzie nie będzie on podlegać opodatkowaniu w ogóle lub należny podatek będzie niższy. Istnieje kilka podstawowych metod, stosowanych przez przedsiębiorstwa w celu redukcji obciążeń fiskalnych. Do najpopularniejszych należy zaliczyć wykorzystanie cen transferowych, celowe zawyżanie kosztów spółki macierzystej, czasowy transfer dochodów, nabywanie umownych korzyści oraz założenie spółki rotacyjnej.

Transformacja polskiej gospodarki ułatwiła korzystanie z istniejących udogodnień podatkowych, oferowanych przez oazy podatkowe. Na stronach internetowych pojawił się szereg ofert, dotyczących zakładania spółek *off-shore*. Duże zainteresowanie tego typu usługami spowodowało reakcję państwa, broniącego się przed ucieczką podatkową obywateli, polegającą na wprowadzeniu odpowiednich przepisów do prawa dewizowego oraz do prawa podatkowego. Poza regulacjami lokalnymi w Polsce obowiązują także programy, zwalczające zbyt liberalne systemy podatkowe, opracowane przez OECD i UE.

Iwa Kuchciak

THE ESSENCE OF TAX HEAVENS AND RESTRICTIONS IN USING THEM BY COMPANIES IN POLISH CONDITIONS

(Summary)

A tax heaven is usually a territory with lower tax duties in comparison to other countries. For that reason countries maintain different sorts of law restrictions in tax heavens. We can also make various classifications of them.

Companies use several basic methods in tax heavens to reduce tax obligations. The most popular are: tax prices, incidental inflation of costs, a temporary transfer of the earnings, treaty shopping and raising a rotary company.

The opening of the Polish economy facilitated the entrance to tax heaven. Internet and magazines present many ways how to raise an offshore company. Because of great interest in tax heavens the Polish government produced different law regulations for currency law and tax law. Apart from that there are special programs to fight against liberal tax systems in the OECD and EU.